

לשוננו לעם

עורכים: א' איתן ומ' מדן

כרך לו, תשמ"ה

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ועל פי זה יש לתקן מה שמצאנו בספר המופלא "מצב הישר" לר' שניאור זלמן בר, ווילנא תרמ"ז (חלק שני), דף ט ע"ב, שהעתיק מן "באר היטב" והוסיף: "ערד עפפיל ובלה"ק תפוחי אדמה". התשובה נכתבה בשנת תרמ"א (1881), והוא כבר השתמש ב"תפוחי אדמה". פנראה, ידע את דברי המשכילים.

ע ק י ב א ב ן - ע ז ר א

תוספת מלים

(המשך)

ס ב א ו ת — שכרות.

"באכילת בהמות טמאות ושקץ בשר זוללות וסבאות היין"
;1 (דרשות דניאל אלקומסי (?), קובץ "ציון" ג', , ש' 1;
ירושלים, תרפ"ט). בן-יהודה מביא משל ר' יצחק עובדיה,
שהוא מאוחד.

ס ב ב — סיבוב.

"במסלול העגול בסבב אין-סוף / יחלקו גורל ברטט ושיר"
(י"ל ביאלר, אשדות ימים, עמ' 73).
באבן-שושן אין מובאה.

ס ג ל — הפעיל, זָפָה.

"הן פחמש מדות האב מסגיל לשתילון" (ר' שמואל
השלישי, מן המאה העשירית, "אורלוגין" 6, ע' 151).
באבן-שושן יש במשמעויות אחרות.

סָגָר — סגירה.

"וּקְפוּצֵי סָגָר צְמוּדִים לְהַחֲבִירָה" (ביאלר, שם, 77).
במילונים במשמעויות אחרות.

סוּדָן — בעל סוד.

"טְהַר בְּרוּךְ סוּדָנִי / יָהּ נִשְׁקוּעַ בְּעֵדָנִי" (פיוטים ופייטנים
חדשים מהתקופה הביצנטינית, מהד' שמעון ברנשטיין, עמ' 100).
כך ניקד המהדיר. לי נראה לנקד סוּדָנִי בקמץ. ופירוש הדברים
הוא: "לא קם נביא כמשה שבא בסוד ה'".

סִיף — ניסוף, ע"ד פִּיב מִן נבב, זֵיל מִן נזל וכיו"ב.
"אִם פָּגוּם, אִם תָּמִים / אִם יָד / אִם זָךְ / אִם סָג / אִם סִיף"
(פיוטי ינני, מהד' מ' זולאי, ברלין תש"ג, קלא).

סִירִית — סירה קטנה.

"אבל כשאתה מתנדנד בסירית" (נ' סוקולוב, במראות
הקשת, עמ' 399).
אבן-שושן מביא את המלה הזאת, אבל ללא מובאה.

סֶלְפֹּנוֹת — עיוות.

"באותה סלפנות רבה" (שמעון רבידוביץ, "בצרון" ט"ו,
חוב' ח', עמ' 171).

סֶפֶג — ספיגה.

"תְּהַלּוּכוֹת הַגּוֹיִים בְּמָקוֹם סֶפֶג דְּמִינוּ אֵי שָׁם" (אורי צבי
גרינברג, רסו).

סְפָרֵי עֵץ — ספר עיון.

"הקובץ הוא ספר-יען הכרחי" (דב נוי, "ידע-עם", כרך ד',
חוב' א-ב, עמ' 108).

ס פ ר — הפעיל, עשה כספירים.

"מי יספר שחקים — פירושו מספיר, מי שם אותם
כספיר" (ראב"ע, איוב לח, לו).

סְתָנֹת — מחלת הסתיו של העצים.

"שיח אילנות, פשחה במ סתנות (אברהם צבי הלוי,
מהשירה האידית באמריקה, "הדואר", גיל' ט"ז, כ"ד שבט
תשי"ח).

סְתָר — סתירה, הריסה, עפ"י "סתירת זקנים".

"סועד פל סתר / יודע סתר (ר' יוסף בן אביתור, "סיני"
כרך ל"א, חוב' יא-יב, ע' שו).

עֲגָב — פעל, ניגן על עוגב.

"עָגַב עַל עוֹגֵב" (אצ"ג, לוח תשי"ח, ע' ד).

אבן-שושן מביא את שלונסקי. אצלו: "העוגב עוגב".

עָגַל, בְּעָגַל — במהרה, עפ"י "בעגלא" הארמית.

"פְּנֵה נָא אֶל תְּפִלְתֵי וְרַצְנֵי, עֲשֵׂה נָא בְּעָגַל" (רבנו גרשום,
סליחות ופזמונים, מהד' א"מ הברמן. ירושלים תש"ד, עמ' י).

עָגַלָן — עגלון, בעל-עגלה.

"בעל עגלה הוליך לפאריז שני תקיפים תוך עגלה שלו...
שמו של העגלון היה... ("כנסת ישראל", קונטרס עגונות,

סימן נג, מאת הרב יחזקאל קאצענעלבוֹגן).

לפי א' פורת במאמרו "דרכי הלפסיקוגרפיה לספרות ההשפלה",
לשוננו", פרך ז', עמ' 357, הערה 5, חידש מנדל לפין את המלה
עגלן, אבל יש עגלן בשו"ת מן המאה הי"ג (עיין "לשוננו",
פרך י"ג, עמ' 47).

עגלן עֶצֶב.

"אל תונה גר, המִתק עָגְמוֹ" (פייטן אנונימי, "הארץ"

30/9/53).

אבן-שושן מביא את ש' שלום המאוחר.

עוֹנוֹ — עיוה, עפ"י רוּחַ עוֹנִים, ישע' יט, יד.
"עועיו בדוהר הוד נחרות" (ידיעות המכון לחקר השירה
העברית ה', קס"ו).

אבן-שושן מביא "אפיק רנן" (יוצר ב' פסח).

עֲלִיצָה — עליזה.

"זאת קומתך בְּתִמְרַת עֲלִיצָה" (פיוטי ינאי, רעא).

עֲלִיצִים — עליצות, שמחה.

"ותאמר הרמוסה בְּכַף עֲרִיצִים / צִיּוֹן וְעֵדָה בְּשִׂמְחוֹת

וְעֲלִיצִים" (שם, שטז).

עֲלִקָּה — שָׂרָף בגיהנום, עפ"י דרשת חז"ל על הפסוק

"לעליקה שתי בנות" (משלי ל, טו).

פְּרָעוֹת אוֹיֵב עֲלוֹק בְּהִבָּה" (ידיעות ה', עמ' קסח).

עֲנִיָּה — פִּסּוּי כַעֲנַן הַמַּכְסֶה אֶת הַשֶּׁמֶשׁ (ע"פ במ' כב,

ה).

"גומץ עץ לחפור / לצודינו כציפור / פשורו עם בענינת
צפור" (פיוטי ינא, ריא).

בן־יהודה מביא מן הקליר בהוראה שונה.

ענף, נענף — מרובה ענפים.
"נענף בבדי שמונה" (יוסף מרקוס, גנזי שירה ופיוט,
ניו־יורק תרצ"ג, עמ' 33).

במילון בן־יהודה יש משל ברכיה הנקדן, שהוא מאוחר.

עסיסה — עסיס.
"טעמי עסיסתי / אשקה כניסתי" ("פיוטים ופייטנים" ...
מהד' ש' ברנשטיין, עמ' 87).

עצר — עצרת.
"בעוצר אספותינו" (מרקוס, גנזי שירה ופיוט, עמ' 33).

עקמה — עקימה, עקימות.
"בלבל ופחו בעקמות" (פיוטים ופייטנים מהתקופה
הביצנטינית", עמ' 95).

עקיף — הוליך בעקיפין.
"תלאוב עיקפם מצפות צורות" (ידיעות המכון לחקר
השירה העברית ה', עמ' קסו).

זולאי מפרש: "ה' הוליך את בני" במדבר בעקיפין, כדי שלא יראו את
צורות פגריהם של בני אפרים, שהקדימו לצאת והרגום אנשי גת (דבה"א ז, כ;
מכילתא ויונתן לשמות יג, יז).

עקשון — רע, עפ"י משלי ב, טו.

"ואחבא בשוט לשון ועקשון" (ר"ן, בקשה, בצרון, כרך פו, עמ' 250, תשי"ב, עמ' 251).

ע ר ו ג — ערוגה.

"לדודי מְצֹאֲתִי כְבוֹשֶׁם עֲרוּגָי" (ידיעות, המכון... ה, עמ' קגג).

ע ר ו ג במשמעות א ה ו ב יש פיוצר "אודך" לשבת א' של חנוכה.

עָרִיר, עָרִירָה — ערירית, בלא בניס, עקרה.

"האשה הערירה" (קריב, שבעת עמודי התנ"ך, תשפ"ח, עמ' 123).

ע ר ף — נטפים. עפ"י "יערף כמטר לקחי" (דברים לב, ב).

"חזיזי גשמי ערף" (מרקוס גנוי שירה ופיוט, עמ' 35).

עֶשֶׂי שָׁה — עששית, מנורה.

"הדומה לְאֶבֶן הָרֵאשָׁה / הַמְאִירָה בְּעֶשְׂשִׂיָּה" (גנוי שכטר, ספר ג', ניויורק תרפ"ח, עמ' 403).

פּוֹרְת — פלה.

"פּוֹרְתָךְ הַמְקוֹשֶׁרֶת אֶצְעָדָה וְצִמִּיד" (קליר, "סיני" ל"ב, חוב' א-ב, עמ' נג).

המהדיר זולאי ניקד פּוֹרְתָךְ, וסובר שצריכים לקרוא פּוֹרְתָךְ, מל' "פּוֹרְתָךְ בְּרַבְתִּי לְבָרִי" (יש סג, ג). פינוי לאשח איש. לי נראה, שיש פאן צורת נקבה מן פּוֹרְת, וצריכים לנקד פּוֹרְתָךְ.

פּוֹרְתָה — פז, זהב.

"טְחִי פִיזוֹת צֹהֵב לְרַחֵק עֲטָרוֹת הַקָּדִים" (מיוחס לרס"ג,

מלילה, קובץ IV-III, תש"י עמ' 178).

זולאי מפרש: טְחִי, עפ"י מידות ד, א: "שכל הבית טוח בזהב". ועיין דהי"א כט, ד; "לרחק עטרות הקדים" (השוה מידות ג, ח: "ושרשרות של זהב היו קבועין בתקרת האולם שבהן פרחי כהונה עולין ורואין את העטרות").

פִּי קָה — כישלון, מלשון "פָּקוּ פְּלִילְיָה (יש' כח, ז).
"תְּצַלִּיחַ וְתוּצַל מִפִּיקַת פְּלִילְיָה" (קליר, "סיני", כרך ל"ב,
חוב' א—ב, עמ' נג).

פִּלְד — פיעל, הדליק, לטש (מן פלדה).
"יעת גזי שְׁעוּבָר בְּאַקְרָאֵי פִלְד לְקָרְאָתָהּ הָעֵינַיִם" (ש'
הלקיץ, "לוח הארץ" לשנת תשי"א, עמ' 102).

פִּינוּן — מקום שאדם פונה.
"ואראה תלתלי תוקף תלולים בפּינּוּנֵי" (מרקוס, גנוזי שירה
ופיוט, עמ' 86).

פִּסָּל — נְתַפְעֵל, נפסל, נעשה פָּסוּל.
שבקחתם [הפהנים] אישה אלמנה או גרושה נתפסלו"
(נחום סלושץ, "האי הפליא", 232).

פִּעְמֹנָת — פעמון קטן.
"יִוְדְעִים מְזֵה אֶל כָּל פִּעְמֹנֵי וּפִעְמֹנֵי" (אצ"ג, ש"ס).

פִּצָּם, הִפְצִים — בקע, שבר.
"מְהֵלֶךְ קִיצְרָתָהּ וְהִפְצָמָתָה" (ידיעות המכון... ב, תרצ"ו,
עמ' רכב).

פָּצָם — בקיעה.

"יפול בפְּצָמִים בגחלי רתמים" (מרקוס, גזני שירה ופיוט,
עמ' 101). ור' דוד ראש הגולה פייט: "ראה נא בצמצומי וישר
כל פְּצָמִי" ("חורב" ו', חוב י"א-י"ב, תש"ב, עמ' 34) ז', חוב'
י"ג-י"ד, תשי"ג

פ ק ח , הַפְּקִיח — פְּקַח, עשה פיקח.

"ואלישע הִפֵּה בסנורים חיל כבד, ואח"כ הפקִיח עיניהם"
(מאיר בן שבתי מקוריו, "חרב פיפיות", מהדורת רוזנטל, עמ'
47).

פְּרָדָה — פירוד.

"לְאֵבֶד עִם מְפֹרֵד בְּפְרָדָה (ר' יהודה בר' אבון, "ספר היובל
לכבוד הרב י"צ הרץ", עמ' 24).

פ ר ק — נפעל, נמאס, עפ"י הקרי ביש' סה, ד.

"וַיִּטַע אֵילָנִי מֵאֶכְל וּסְרָק / אַרְוִיחָה לְעַם בְּמִסּוֹת נְפָרָק"
(ידיעות המכון ... עמ' קסח).

פְּתִיּוֹן — פיתוי.

"וְתָם (יעקב) נָם (= אָמר): קוֹם נָא — לְשׁוֹן פְּתִיּוֹן" (ידיעות
המכון ... פרך ב, עמ' רכו).